

БЕЛАРУСКАЯ ДЫЯЛЕКТАЛОГІЯ

Заданне 1

Выпісаць са «Слоўніка беларускіх гаворак паўночна-заходняй Беларусі і яе пагранічча» па пяць дыялектных слоў (у сказах): 1) якія не ўжываюцца ў літаратурнай мове; 2) якія ўжываюцца і ў літаратурнай мове, але маюць іншае, чым у літаратурнай мове, значэнне; 3) якія адрозніваюцца ад літаратурных суфіксаў ці прыстаўкаў (правярыць па ТСБМ).

Узор. 1. Словы, якія не ўжываюцца ў літаратурнай мове:

Вейкаліс м. Пляменнік. Сын брата і сын сястры – вейкаліс. Паляцкішкі Воран.

Выпыхтуліць зак. Фізічна пакараць, моцна адлупцаваць. *Маці яе добра выпыхтуліла, як у бані.* Кіралі Шчуч.

Заданне 2

Зрабіць фанетычны і марфалагічны аналіз гаворкі па тэксце. Вызначыць, да якога дыялекту належыць гаворка. Разгляд суправаджаць прыкладамі з тэксту.

План фанетычнага аналізу

Націскныя галосныя: 1. Вызначыць колькасць націскных галосных фанем у гаворцы і ахарактарызаваць іх. Якія з фанем неўласцівыя літаратурнай мове? 2. Ці назіраецца лабіялізацыя націскных [ы] і [а] (*пыл* – *пул*, *вып'іў* – *вуп'іў*; *настаўн'ік* – *настоўн'ік*; *казаў* – *казоў*)? У якой пазіцыі адбываецца такая з'ява і чаму? 3. Ці ёсць змяненне [е] на [о] (*ав'ёс* – *ав'ос*, *в'ёска* – *в'оска*)?

Ненаціскныя галосныя: 1. Прасачыць, якія гукі вымаўляюцца на месцы галосных [а], [о], [е] у першым складзе перад націскам пасля цвёрдых і зацвярдзелых зычных, а таксама ў іншых пераднаціскных і паслянаціскных складах. Якая з'ява характэрна гаворцы – аканне ці оканне? Вызначыць тып акання (дысімілятыўнае: *пчэ́ла*, *пчал'е́*, *пчало́й*; *трэ́ва*, *трав'е́*, *траво́й* ці недысімілятыўнае: *пчала́*, *пчал'е́*, *пчало́й*; *трава́*, *трав'е́*, *траво́й*) і падтып недысімілятыўнага акання – поўнае ці няпоўнае. 2. Выпісаць словы, на аснове якіх быў вызначаны тып і падтып ненаціскага вакалізму пасля цвёрдых і зацвярдзелых зычных. 3. Прасачыць, якія гукі вымаўляюцца на месцы галосных [а], [о], [е] у першым складзе перад націскам пасля мяккіх зычных. Якая з'ява характэрна гаворцы – яканне ці еканне? Вызначыць тып якання (дысімілятыўнае: *в'і́рста*, *в'арсц'е́*, *в'арсто́й*; *б'і́да*, *б'адз'е́*, *б'адбо́й* ці недысімілятыўнае: *в'арста*, *в'арсц'е́*, *в'арстой*; *ба́да*, *бадз'е́*, *бадо́й*) і яго падтып – дысімілятыўнае віцебскае, недысімілятыўнае поўнае ці няпоўнае. 4. Выпісаць словы, на аснове якіх быў вызначаны тып і падтып ненаціскага вакалізму пасля мяккіх зычных. 5. Выявіць іншыя асаблівасці, якія назіраюцца ў ненаціскных складах (адпадзенне гукаў у пачатку слова, лабіялізацыя і інш.).

Зычныя: 1. Адзначыць дыялектныя з'явы ў складзе зычных. Ахаарактарызаваць зычныя, якія не ўжываюцца ў літаратурнай мове. 2. Прааналізаваць вымаўленне зычных у гаворцы (этымалагічна мяккага [p']і этымалагічна цвёрдага [p]; афрыкат [дз'], [ц'] і змычных [д], [т]; шыпячых [ж], [ч], [ш] і афрыкат [дж], [ц]; губных [б] – [б'], [в] – [в'], [м] – [м'], [п] – [п'], [ф] – [ф']; заднеязычных [г] і [г']; вымаўленне зычных на месцы старажытнага спалучэння «мяккі зычны + ъ» паміж галоснымі). Ці адпавядае вымаўленне зычных у гаворцы літаратурнаму вымаўленню? 3. Ці сустрэліся ў тэксце словы з асіміляцыяй, дысіміляцыяй, метатэзай, эпентэзай, пратэзай?

План марфалагічнага аналізу.

Назоўнік: 1. Адзначыць дыялектныя асаблівасці ў катэгорыях роду, ліку, склону назоўнікаў. 2. Якія асаблівасці наглядаюцца ў скланенні назоўнікаў I скланення? 3. Якія асаблівасці скланення назоўнікаў II скланення? 4. Якія асаблівасці скланення назоўнікаў III скланення? 5. Ці ёсць асаблівасці ў скланенні рознаскланяльных назоўнікаў? 6. Вызначыць і ахаарактарызаваць дыялектныя канчаткі назоўнікаў множнага ліку.

Прыметнік. Займеннік. Лічэбнік: 1. Прааналізаваць дыялектныя канчаткі прыметнікаў, неасабовых займеннікаў і парадкавых лічэбнікаў. 2. Ці ёсць дыялектныя асаблівасці ва ўжыванні асабовых, указальных, няпэўных займеннікаў; лічэбнікаў?

Дзеяслоў: 1. Ці ёсць дыялектныя асаблівасці ў формах інфінітыва? 2. Якія дыялектныя разнавіднасці прымае постфікс –ся ў зваротных дзеясловах? 3. Ці назіраюцца дыялектныя асаблівасці ў асновах дзеясловаў? 4. Прааналізаваць канчаткі дзеясловаў I і II спражэнняў 3-й асобы адзіночнага і множнага ліку пад націскам і не пад націскам і выявіць іх адрозненні ў гаворцы і ў літаратурнай мове. 5. Прааналізаваць канчаткі дзеясловаў I і II спражэнняў 1-й асобы множнага ліку пад націскам, 2-й асобы множнага ліку пад націскам і не пад націскам і выявіць іх адрозненні ў гаворцы і ў літаратурнай мове. 6. Як утвараюцца формы будучага складанага часу? 7. Ці сустрэліся дыялектныя формы дзеепрыметнікаў і дзеепрыслоўяў?

Прыслоўе: Выявіць дыялектныя прыслоўі, раскрыць іх значэнне і ўтварэнне.

Вывады

Да якога дыялекту належыць гаворка? Якія тыповыя асаблівасці гэтага дыялекту адлюстраваны ў гаворцы?

Тэксты для аналізу

В а р ы я н т 1. Даўн'ей было так. Прыйжджайіц' у сваты. Садз'аца за стол, вып'івайуц' і сват спрашыйіц', скол'ка прыданага будз'іц' у аццá. Йес'л'і ац'ец' смóжыц' дац', скол'ка прóс'уц', – дайец', а йес'л'і н'е, знáчыц', запрагайуц' кан'á, йедуц' абратна, і дз'еўка н'і на́да, кагда́ н'ет пасагу. А йес'л'і пасáх йес', ўс'о сагласна, тагда́ ў другóйу н'ідз'эл'у прыйжджайіц' сват і саб'ірайуца срóс'ц'в'ін'н'ік'і і дз'элайуц' зарúчаны. Ну й патóм дагавáрывайуца, кагда́ свадз'ба. Патóм свáдз'бу дз'элайуц'.

Садз'аца за стол, гул'айуц'. Патóм хто дз'е лажáца аддыхáц': маладúха ўжо дз'е кала свáц'і, а ўс'е гос'ц'і пас'арóт хáты на салóм'і. Ус'у ноч йіх там і пúтайуц' і с'в'áзыуц' за нóг'і, чагó н'і прыдумл'айуц'. Назаўтра ўвóз'уц' маладúху к маладóму.

Прыданыя, йііе свадз'ба, старайуца, штоп крас' маладога – хто што: хто кўрыцу, хто лўку в'аску, хто бўлку, вўтку, ус'о ташчуц' у ц'іл'егу. В'ас'ола на свадз'б'і. Казў дайлі ран'ей на свадз'б'і, а кз'а апшы'тайа йікайа-то кўжачк'й зайчын'й. А там ак'азывайіца гр'ёлка ўнутры. Ну й вот патхўдз'уц' ус'е хто ш чым: хто с кўшк'й, з' в'адз'ўрк'м прўс'уц' малак'а. А 'этат сват ужо н'і дай'ец' па ц'элай – ус'ім патрўшку, каб ус'ім хвац'іла.

Свадз'ба, напрым'ер, гул'айуц' два-тры дн'а. Ну й вот на тр'эйц'і дз'ен' йграйуц' маршы г'с'ц'ам, хто што жылайіц' йакой марш музыч'ный, каму што нарав'іца. І на'да к'ажд'аму гас'ц'у, к'аторы ў свадз'б'і прысўставайіц', на тар'ёлку палаж'ыц' п'ац'ўрку іл'і трўйку, па вазмўжнас'ц'і клад'уц'. Ну й пас'л'а 'этага музык'антам грайуц' марш. Знач'ыц', хз'з'айка ну й н'екатарыйа г'ос'ц'і саб'ірайуц' чап'ўлы, заслўнку, кўшку, ус'ак'іа прыдм'еты д'машн'іа, хз'з'айск'іа, ну й грайуц' ужо музык'антам маршы. 'Эта ўжо к канц'у свадз'бы.

В а р ы я н т 2. В'існў і л'ёт'м у нас крас'іва. Йак тўл'к'і настўп'іц' в'існа, ўс'о кругўм ц'в'іц'іц', йграйіц', з'ел'ін', ц'в'аты. Мы пр'ама к'ля л'есу жыв'ўм, а р'ад'ышк'м аз'арў і р'іка, так х'рашў ў нас. А скўл'ка йаг'ыт у нашых л'ісах! А бухўныйі так'ійі! Л'ёт'м йак п'ьнай'едз'іц' гас'с'ей з г'радўў пашц'і к к'ажд'му, д'к ц'элым'і дн'ам'і прып'ьдайуц' у л'ісах. Пудам'і нўс'уц' гр'ібы й йаг'ды. Майі прўшл'ыа л'ета тўжа пр'ійіж'ал'і ўдвайіх. Н'ів'естка стўл'ка н'ьнас'іла йаг'ыт і надз'ел'ьла р'азн'ьга вар'ен'н'а, што йа прўста н'і знала, йак тўл'ка йаны д'в'аз'уц' дамўў ўс'о йета. І с'ўл'іта 'п'ац' пр'ій'ех'ыц' аб'ішч'айуц'. Во н'ідаўна п'іс'мў пулуч'ыла, д'к п'ішуц', што мўжа трўху папўж'жы пр'ій'едуц', чым л'ёт'с', мўжа дз'е ў аўгус'ц'і. А йет' с'амый лўч'ый м'ес'іц: і йаг'ды ашшы бўдуц', і гр'ібы пайд'уц', і ў гарўдз'і в'ьрас'с'іц' ус'о с'в'ежын'к'ыйа – гурк'і, пум'ідўры, бурачк'і, цыбўл'а, мўркава, капўста, бўл'ба – ус'о нўвыйа, с'в'ежын'к'ыйа, тўл'ка йеш. І йаблычк'і, і с'л'івы, і грўшы свайі бўдуц'. Так што лўч'ч'ьга м'еста й н'і над'ь, чым у нас у дз'ірэўн'і, штоп х'рашў пр'в'ас'ц'і вўтп'уск.

Ц'іп'ер' ж'ыс' намнўг' лўч'ы, чым был'а р'ан'шы. С'іч'ас ус'о йос', ус'о над'ьб'і: і радз'івы, і ц'іл'ів'із'іры, і л'ісап'еты, і м'ьтац'ык'лы, і н'ьр'ад'ы р'азн'ыйі мўдн'ыйі, і ўс'о на с'в'ец'і. П'ьгл'адз'іш друг'ей рас н'ь ц'іп'ер'ішн'ійу м'ьладз'ўш і дўм'ыйіш: «Д'в'айіц'а спас'іба, што вам н'і пр'ішлўс'а знац' ус'о тўйа, што п'ір'іц'ір'п'ел'і кал'і-та м'ь. Жыв'іц'а ш п'ь-н'ьст'ьйашшаму, штоп мы тўл'ка магл'і гл'ідз'ец' н'ь в'ас ды рад'ьв'ыц'а».

А йак абл'ахчўн с'іч'ас трут! Йета ш над'ьб'і, п'ьнадз'ел'ьл'і стўл'ка маш'ын ус'ак'іх, стўл'ка ўс'агў п'ьн'ьвыдўмывал'і. Вы п'ьгл'адз'іц'а, скўл'ка ў нашым тўл'ка адн'ым калхўз'і р'азнай ц'ехн'ік'і. А скўл'ка ш йііе ўва ўс'ей стран'е! Йасна, што ц'іп'ер'а л'ўдз'ім л'ехшы жыв'ецца. І нас, ст'арых, н'е забыв'айуц'. Д'к дз'е ш тут пум'ірац' захўчыш, ц'іп'ер' жа тўл'ка й над'ьб'і ж'ыц' ды рад'ьв'ацца так'ей ж'ыз'н'у ды во ўнўч'ьк'ў гудувац'.

В а р ы я н т 3. Йа раскаж'у, йак с'в'аткавал'і кал'ад'ы з'імўйу. Ш'эс' н'адз'ел' пўсту п'ерат кал'адам'і, н'ічўгў скарўмнагў й'ес'ц'і н'амўжно, тўл'к'і с'ем'о таўкўц', с'ал'ўтка, р'ыба. П'ершайа куц'а пўснайа: вар'ыл'і квас з гр'ыбам'і, маку намнўц', і панц'ак густ'ы вар'ыл'і, назыв'алас'а куц'а. У куц'у вўз'муц' сахар'ыну раз'в'ад'уц',

папал'івайуц', гэтай салоткай вадойу. Назаўтра каўбасу зварац', зварац' ужэ квасу с скваркам'і, бўлку мама с'п'ачэ, чайку наварац'. Гэта была п'ёршайа куц'а. Другайа куц'а ц'эрас тыдз'ан'. Тайа ўжэ была із вухам, ўжэ трэба было к'ідац' вуха ў куц'у – гэтакуйу самуйу кашу густуйу варылі. Гэта была скарómная куц'а. Ц'эрас тыдз'ан' – трэц'айа куц'а, зноў пóснайа. Трэба варыц' пасóл'і чыгунчык, каб йанá была сухайа, с'п'ачэ мама бўлачку, нап'ачэ ашчэ пампушачак і макам намажа. І трэба йс'ц'і абв'азвац' йáблынк'і. А тата вóз'м'а м'елу кусок, рушн'іком накрыйа гэто ўс'о і хóдз'іц' кал'а акóн на дварэ, кал'а дз'варэй і кругóm крэс'ц'ік'і п'іша: на 'кн'е па тры крэс'ц'ік'і, на дз'варáх па аднóm, укругавуйу – і ў хл'ав'е, і ў гумн'е, кругóm крэс'ц'ікаў нарысу́йа. А мы ўс'о паз'іра́йам праз акно́, кал'і йон прыдз'а ў хату. А тата захóдз'іц' у хату і начына́йа рысавáц' на вушакú капúсту, л'он ат стóл'і да з'амл'і, патóm бурак'е, жыго, пшан'іцу, і кажа, ус'о каб гэтакайо раслó в'ел'кайо. А мы ўс'е пападв'азвайам фартушк'е, кал'і н'амá фартушкá – хустк'е, і ўс'е стайімо ў радóчак. А йон начына́йа туйу пасóл'у с'ейац': к'ідайа нам у прыпóл па жм'ен'цы. Хто бóл'ай злóв'іц', у тóго бóдз'а бóл'ай ав'эчак радз'іц', той бóдз'а шчас'л'ів'ейшы. Дак кáжды старáўс'о чым пабóл'ай схап'іц' той пасóл'і. А тады ўжо шчытáйам, кóл'к'і ў кагó. А тады садз'імо́с'а. Накладу́ц' с'ена пад настóл'н'ік і ц'агайуц' тойо с'ено па 'дно́й с'ц'абл'інцы – гэто йак'і бóдз'а л'он на твайó шчáс'ц'а, ц'і в'ел'к'і йон вы́рас'ц'а. У кагó бóл'ша с'ц'абл'інка с'ена, знáчыцца, у ц'аб'е бóдз'а л'он бóл'шы, у кагó м'ен'ша, той аб'іжаны астаўс'о.

В а р ы я н т 4. Даўн'ей тут була с'іл'найа пúшча. Л'іпы бул'і стра́шна груб'йа, м'этра па паўтара́ була груб'ін'а. У дуплах у йéтых разнай паг'іб'ел'і булó, у дз'арэ́ўях. О'сы йаўл'ал'іса бул'і, с'іл'на кусáйуцца. Шарс'н'е бул'і, йак дас' – садра́зу пакóц'ісса, с'іл'на б'іл'і йаны, йак джган'е – гуз садра́зу схва́ц'іцца. На з'амл'і булó ўс'акай жы́ўнас'ц'і. Назва́н'не чм'ал'е, тóжа йіх булó мно́га. Йак даўн'ей дз'ал'ана́чк'і с'енакóсу бул'і, палóсачк'і так'і́йа, кóс'ім, дак пашц'і на кáждуй палóсацца штук двойа-тро́йа йес'ака гн'óздаў чм'ал'іных. Мо́цна кусáйуцца, а мйóду ў йіх тóл'ка паспутáц': кусóчак мйóду, кусóчак вóску.

Йес' з'амл'ан'йа пчóлы, шта ў з'амл'і вóдз'ацца. Ох здарóв'йа! А с'іл'ны, с'іл'ны, пан'іма́йаш, рóй. Мы зайéхал'і ў Пал'áнку ўжэ ўвóс'ан', сус'ім ужэ ўвóс'ан' (картóшку с'ейал'і), уб'іра́ц' картóшку і абна́ружыл'і ў карчы йіх. Йак жа йіх аттул дастáц'? Йак крану́л'і тóй кóрч, йак вы́л'ац'ел'і аттул', што чóрнайа хма́ра! І, брат, ус'е ўц'акл'і с Пал'áнк'і. Тады што. Дз'ёт мóй тóрбу на галавú надз'еў, прарэ́зал'і ў тóрб'а вóчы, зав'аза́ў тóрбу о тут, дз'ірк'і папра́разал'і та́мака, і так йон вы́карчаваў тóй кóрч. І там в'ал'іка́йа, в'ал'іка́йа гн'аздо́ раз'дз'елана тако́йа, і па́пк'і булó там тако́й мно́га, па́пка була, пан'іма́йаш, така́йа м'ак'ен'ка́йа, зна́йаш, харóшан'ка́йа, так што бал'ша́йа м'іска була па́пк'і аднэ́йа тайе́. Нас там чалав'е́к óс'ім булó. І мйóду патхадз'áшча булó, стра́шна мйóду булó, йаны ш на з'іму саб'е́ (а гэта дз'ела булó ўвóс'ан') пак'іда́л'і. Йаны ш н'е зам'іра́йуц' на з'іму, знáчыц', н'е памру́дз' жа н'айе́ўшы. І ты зна́йаш, што мйóду там булó стра́шнайа дз'ела. Нас булó óс'ім чалав'е́к, н'і пайе́л'і мы ўс'агó йэта́га мйóду, н'і пайе́л'і.

А рас пасóм мы карóвы, утрóх пас'ц'іл'і. І абна́ружыл'і дуплó, а л'а дуплá поў́зал'і чм'ал'е́. Дак хлóп'ац наш уз'а́ў дупчык і шл'óга́йа тым дупчыкам. І йак вы́йахал'і йаны з дуплá – брат ты мóй, што хма́ра. Дак мы ўс'е паўц'акáл'і. Ну, й

мйóду тагды́ н'і папрóбувал'і, ц'і йон салóтк'і ц'і йон гóрк'і. Бáчыл'і тóл'к'і, што пачáтк'і рóб'ац' так, йак пчóлы, пачáтк'і тóчна так'і́а, йак у пчалы́. Тóл'к'і бóл'шы́а, дз'ірк'і бóл'шы́а ў тых пачáтках.

Мно́га з'в'арэ́й бу́ло. Лас'е́ бу́л'і, м'адз'в'е́дз'і бу́л'і ў на́шум л'асу́. Кóзаў бу́ло мно́га, л'ісòў бу́ло патхадз'ашча. П'ічóраў бу́ло патхадз'ашча па л'асòх па так'і́х, пад дз'арэ́ўйам'і пад так'і́м'і, дз'е вы́сòка́йа м'е́ста такóйа. А ц'ап'е́р н'ічóга н'амá: м'адз'в'е́дз'а ў нас н'а в'і́дна, воў́ка ў нас н'а в'і́дна. Лас'е́ ў нас йаўл'а́йуцца. І кóзы йаўл'а́йуцца. Пц'і́цаў рáзных йес'. Ц'е́ц'арук'е нахóдз'ацца, глушцы нахóдз'ацца шчэ. Мал'е́н'к'і́х пту́шачак рáзнага сóрту патхадз'ашча.

Заданне 3

Затранскрыбіраваць словы так, як яны вымаўляюцца ў гаворках: 1) з недысімілятыўным поўным яканнем; 2) з недысімілятыўным няпоўным яканнем; 3) з дысімілятыўным яканнем; 4) з дысімілятыўным яканнем віцебскага тыпу; 5) з еканнем.

Узор. Недысімілятыўнае поўнае яканне:

у н'еб'а, хлоп'ац, л'ас'н'іка, у побыц'а, ...

В а р ы я н т 1. Вядро, дзяжа, людзей, нявеста, сядзець, знесена, камендант, зязюля, возера, пярун, спярша, мяне, світаць, цяпер, у садзе, недзе, ідзіце, відаць, дзевяты, бяднейшы.

В а р ы я н т 2. Глядзець, мяжа, у хаце, серада, цягнік, пятак, цямнець, цяплей, вянок, ярмо, бяседа, попел, выведу, веснавы, пляла, збіваць, нарэшце, ляжыць, зіма, бярэ.

В а р ы я н т 3. У лесе, мядзведзь, смяецца, семнаццаць, дзераза, цягаць, бяда, нядзеля, на балоце, гняздо, смецце, сядло, вярста, няма, у сяле, давязаць, лянок, лілася, прыляцець, дзяцей.

В а р ы я н т 4. Цягаць, на небе, восень, дзялянка, сяўба, вязаць, зямля, вынесу, у горадзе, зроблена, ляжаць, на плячах, зярно, сям'я, вясёлы, нябесны, на поле, попел, нізаць, ведае.

Заданне 4

Праспрагаць дзеясловы I і II спражэнняў так, як яны спрагаюцца ў гаворках паўночна-ўсходняга дыялекту, паўднёва-заходняга дыялекту і сярэднебеларускіх гаворках.

Узор. Паўночна-ўсходні дыялект:

Адзіночны лік

I асоба	б'агу
II асоба	б'аг'іш
III асоба	б'аг'іц'

Множны лік

I асоба	б'аг'ім
II асоба	б'аг'іц'о
III асоба	б'агуц'

- Варыянт 1. Секчы, гадаваць, касіць.
Варыянт 2. Прасіць, насіць, паліць.
Варыянт 3. Рабіць, ламаць, хапаць.
Варыянт 4. Хадзіць, глянуць, казаць.

Заданне 5

З «Тлумачальнага слоўніка беларускай мовы» выпісаць дзесяць дыялектных слоў ці дыялектных значэнняў мнагазначных літаратурных слоў. Звярніце ўвагу, з якой стылістычнай паметай падаюцца дыялектныя словы ў слоўніку.

Узор. *Пасядзенкі,–нак; адз. няма. Абл. Наведванне каго-небудзь з мэтай прабавіць вольны час у размовах. Хутка пачынаюць сходзіцца на пасядзенкі суседзі. Чорны.*

Рагач,–а; м. 4 Абл. Вілкі, якімі ставяць у печ або вымаюць з печы гаршкі, чыгуны.– Будзе ўжо булькаць! От расхадзіўся ...– ласкава прыгаворвае да чыгуна [бабка] і, падхапіўшы яго рагачом, выцягвае з печы на прыпечак. Каліна.

Літаратура

1. Блінава Э. Д. Беларуская дыялекталогія: Кантрольныя працы: Для студэнтаў-завочнікаў спец. «Беларуская мова і літаратура» пед. ін-таў. Мн., 1987.
2. Блінава Э., Мяцельская Е. Беларуская дыялекталогія. 2-е выд. Мн., 1980.
3. Вайтовіч Н. Т. Ненаціскны вакалізм народных гаворак. Мн, 1968.
4. Дыялекталагічны атлас беларускай мовы. Мн, 1963.
5. Мяцельская Е. С., Блінава Э. Д. Беларуская дыялекталогія: Практыкум. Мн., 1991.
6. Слоўнік беларускіх гаворак паўночна-заходняй Беларусі і яе пагранічча: У 5 т. Мн, 1979–1986.
7. Тлумачальны слоўнік беларускай мовы: У 5 т. Мінск, 1977–1984.